

FUNKTIONEN AV EN STADSKÄRNA

i ett hållbart samhälle

Vad är funktionen av en stadskärna, med siktet på 2040-talet, när vi har ställt om till att leva och konsumera hållbart?

Den frågan har detta projekt sökt svar på, med utgångspunkt i en mindre stad som Tranås. Vi har skapat en möjlig framtidsbild och tagit fram systemkartor som pekar ut förändringar som behöver ske för att vi ska kunna ta oss dit.

Som en del i arbetet med Tranås stadsvision 2.0 görs ett Vinnovafinansierat innovationsprojekt för att utmana bilden av framtidens stadskärna och lyfta fram småstadens roll i omställningen till ett mer resursmedvetet samhälle.

Partners:

ShiftSweden
impact innovation

Med finansiering från:
VINNOVA

HELLO
FUTURE!

TRANÅS
KOMMUN

Funktionen av en stadskärna

Framtidens hållbara stadskärna erbjuder flexibla strukturer med byggnader och offentliga miljöer som främjar sociala möten, aktiv mobilitet och cirkulära resurssystem. Den utgår från möjligheterna i det lokala och redan byggda och erbjuder anpassningsbarhet i en snabbt föränderlig värld.

Mindre städer, likt Tranås, har andra förutsättningar än storstäder. Det finns många möjliga framtidsbilder och detta är en av dessa - en vision för hur stadskärnan i en småstad skulle kunna utvecklas för att bli mer hållbar och fortsätta locka människor.

För att stadskärnan fortsatt ska vara en levande mötesplats när våra konsumtionsmönster förändras behöver vi satsa mer på upplevelser och tjänster. Samverkan, hållbara modeller och effektivt nyttjande av resurser behöver främjas.

Principer för en hållbar stadskärna

Vi har formulerat 6 principer för utvecklingen av framtidens stadskärna. Dessa är tänkta att guida mot visionen och hjälpa beslutsfattare. Helst ska de genomsyra varje steg och beslut längs vägen mot målet.

Våra studier och erfarenheter pekar på att om man prioriterar cirkulära flöden, utgår från det som redan finns på platsen och skapar engagerande mötesplatser; samtidigt som man bygger flexibelt, sätter människan i centrum i mobilitetslösningar och ökar samverkan i utvecklingen — ja då ökar man chanserna att utveckla en hållbar stadskärna.

1. Utforma för cirkulära flöden - inget avfall, bara resurser

2. Utgå från det befintliga & lokala

3. Skapa engagerande mötesplatser

4. Bygg flexibelt & regenerativt i samverkan med naturen

5. Främja människor & miljö i mobiliteten

6. Utveckla i samverkan

FRAMTIDSBILD

Stadskärnan behöver erbjuda följande funktioner:

ENGAGERANDE MÖTESPLATSER

Mötesplatser som främjar social hållbarhet och där samskapande och initiativ kan blomstra.

CIRKULÄR RESURSHANTERING

Platser och system för enkelt utbyte av resurser genom cirkulär konsumtion, delning, förädling och återvinning.

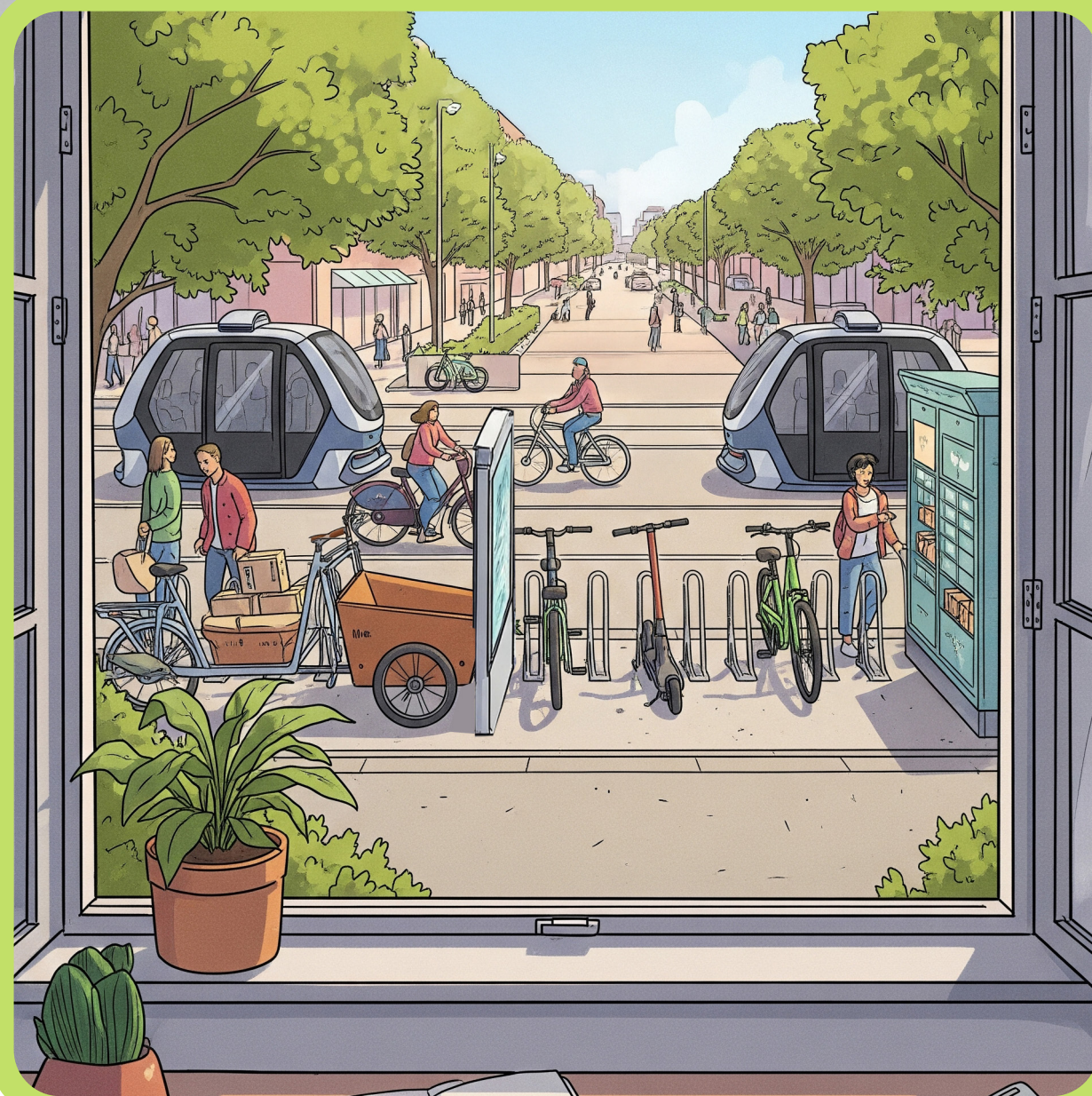

AKTIV & DELAD MOBILITET

Aktiv mobilitet är prioriterad, övrig mobilitet är elektrifierad, till stor grad delad och har hög tillgänglighet.

FLEXIBLA MILJÖER

Multifunktionell och tillgänglig byggd miljö som är enkel att ändra efter nya behov och som främjar delad användning och spontanitet.

FRAMTIDSBILD Stadskärnan behöver erbjuda följande funktioner:

Engagerande mötesplatser

Stadens mötesplatser är aktiva och inbjudande platser där människor möts i en blandning av sociala, kulturella och kommersiella aktiviteter. Kommunen agerar som en snabbfotad möjliggörare som stödjer initiativ från invånare, föreningar och näringsliv – från stadsodling och reparationer till marknader och kultur. Delade ytor och nya boendeformer förstärker gemenskapen och skapar en stadskärna där människor trivs och engagerar sig. Stadsmiljön är utformad för att vara inkluderande och välkomnande för alla.

Förslag

- Utveckla stödstrukturer och fonder för att stötta initiativ
- Utveckla och bredda citysamverkan
- Låt vardagslivets aktiviteter ta plats

Utmaningar idag

- Svårt att starta initiativ
- Eldsjälsberoende
- Brist på aktivitetsbaserade publika platser, de platser som finns är utanför stadskärnan
- Ekonomiska incitament

Cirkulär resurshantering

Den linjära "köp-och-släng"-kulturen har ersatts av en cirkulär Ekonomi med nya affärsmodeller. Digitala tjänster kopplade till centrala "resurshubbar" med reparation, uthyrning, delning och andrahands-försäljning gör det enkelt att agera hållbart, medan handeln fokuserar på tjänster och lokalt producerade varor. Genom styrmedel och en tät samverkan mellan kommun, näringsliv och civilsamhälle har avfall i princip eliminerats, och en resiliert och kunskapsdriven gemenskap skapats.

Förslag

- Lagar och styrmedel som skapar ekonomiska incitament för cirkulära affärsmodeller
- System som synliggör tillgängliga resurser
- Fysiska platser för återbruk och reparation

Utmaningar idag

- Lönsamhet och svårighet att attrahera investerare (osäkerhet)
- Plattformer och ytor för hantering och matchning med behov

Aktiv & delad mobilitet

Aktiv och delad mobilitet är normen. Ett nätverk av mobilitets-hubbar i centrum och omlandet erbjuder anropsstyrda, självkörande fordon för både människor och varor, vilket gör privata bilen överflödiga. I stadskärnan prioriteras aktiv mikromobilitet* och smarta logistiksystem optimerar alla nödvändiga leveranser. Resultatet är ett flexibelt och tillgängligt dörr-till-dörr-system för hela regionen.

Förslag

- Integrerade transportsystem för både människor och gods
- Kampanjer som gynnar aktiva transportmedel och begränsar bilism
- Fler parametrar i gatuplaneringen

Utmaningar idag

- Stark bilkultur, bekvämlighet
- Befintlig infrastruktur prioriterar bil
- Väder: Regn &interväglag
- Glest befolkat

* Små, lätta fordon, som cyklar, elcyklar och elsparkcyklar, avsedda för korta sträckor och vanligtvis drivna av mänsklig kraft eller el.

Flexibla miljöer

Den byggda miljön är adaptiv och regenerativ, med fokus på att hållbart omvandla och uppgradera befintliga byggnader istället för att riva. Stadskärnan sjuder av liv när fler och nya verksamheter har fått möjlighet att ta plats, och tidigare tomma lokaler har fyllts med allt från små butiker och verkstäder till kultur och tillfälliga verksamheter. Gator och torg är flexibla och rättvist fördelade mellan olika målgrupper, redo att snabbt växla mellan olika aktiviteter och behov. Stadsmiljön är dynamisk och i ständig förändring – en plats som alltid bjuder på något nytt att upptäcka.

Förslag

- Gemensamt utjämningsystem för hyror
- Testbäddszoner där nya idéer och initiativ kan genomföras tillståndsfritt under en begränsad tid
- Tillåta semiprivata bostadsfunktioner i vissa bottenvåningar.

Utmaningar idag

- Lönsamhet. Vem står för investeringar som gynnar allmänheten?
- Verksamheter som skulle bidra positivt till stadskärnan men inte har betalningsförmågan som krävs för lokal
- Långsamma processer och snäva regelverk som gör det svårt att påverka och medskapa

Systemförändringar

Det finns en mängd tänkbara vägar för att nå framtidsbilden som målas upp i det här projektet. Resan dit kommer inte vara enkel och det finns många utmaningar längs vägen. Men en del förändringar går att påbörja redan idag och en del pågår redan!

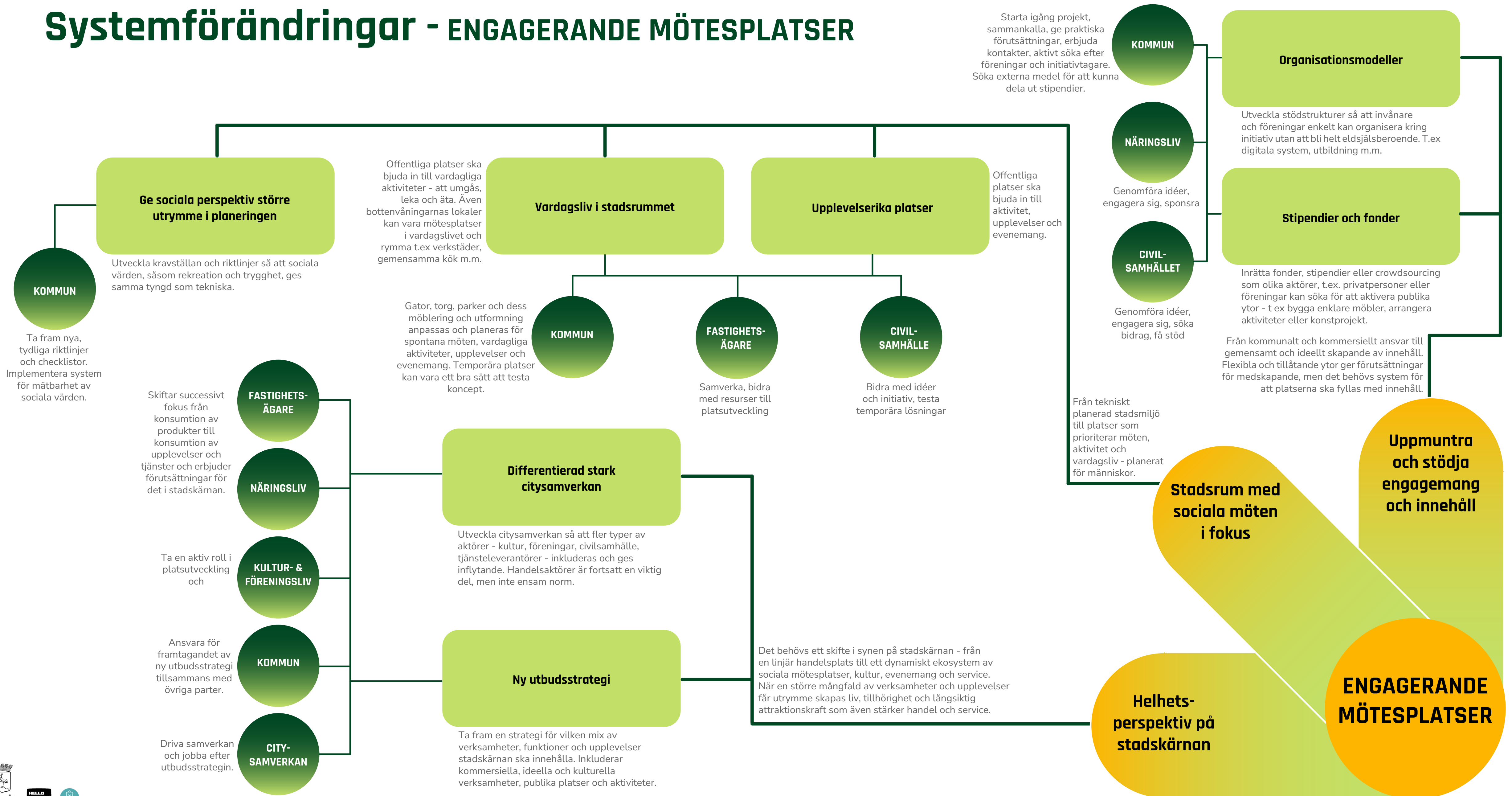
För var och en av de fyra funktioner vi har identifierat som centrala i framtidens blomstrande stadskärna har vi här pekat ut tre möjliggörare. För var och en av dem har vi identifierat olika systemförändringar som kan bidra till att framtidsbilden realiseras, och vilka aktörer som kan behöva axla nya roller.

Tillsammans med principerna finns möjliggörare som återkommer inom alla fyra funktioner.

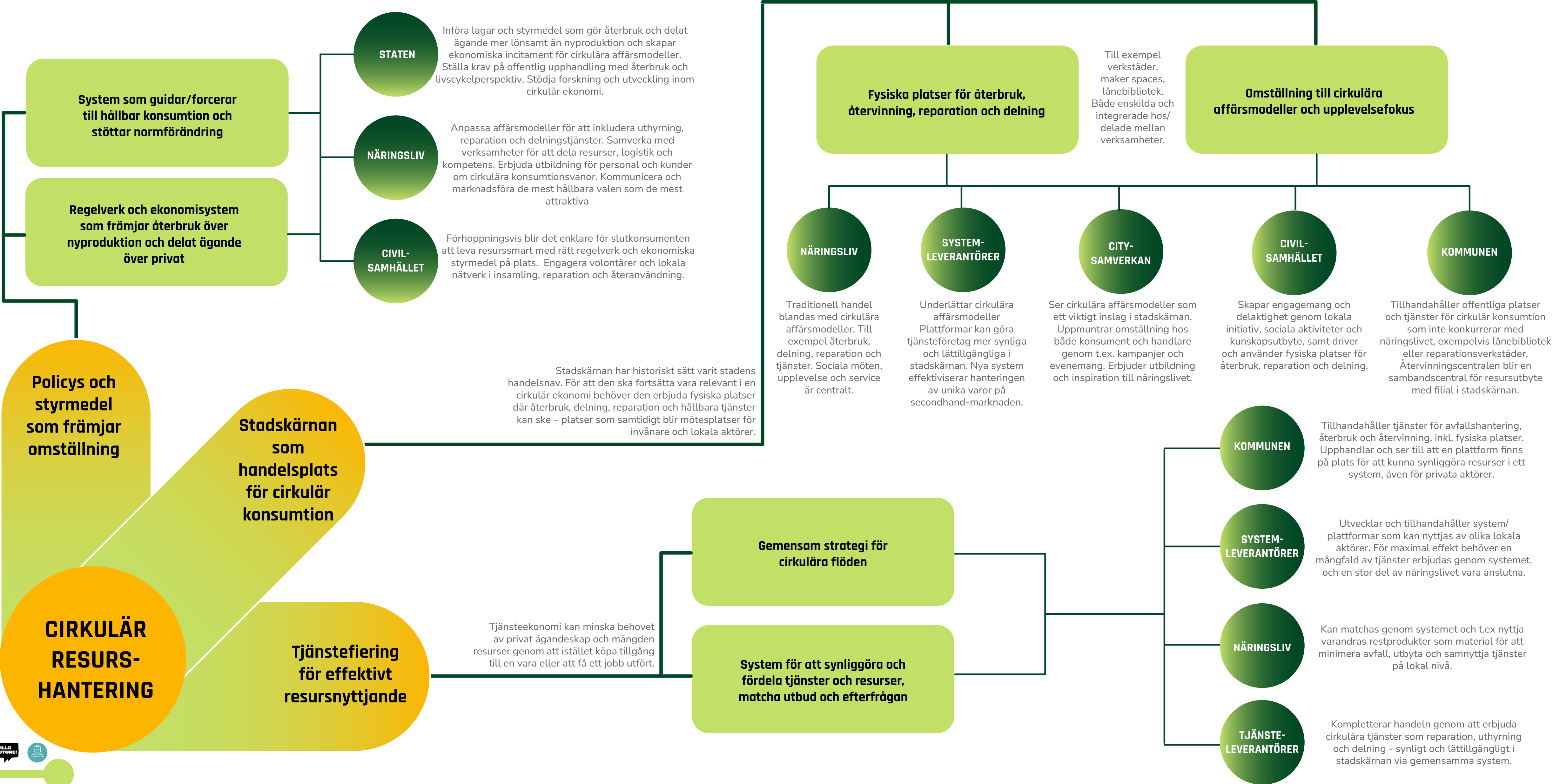
- **Beteendeförändring** kommer att vara centralt för att lyckas med omställningen och samhället bär ett gemensamt ansvar för att underlätta en sådan i alla led.
- **Regelverk och policys** behöver utvecklas så att de driver omställningen och stödjer beteendeförändring.
- **Citysamverkan** behöver stärkas och organiseras med fler aktörer för att utveckla stadskärnan mer holistiskt på sätt som främjar fler. Kommunen kan ta en starkare roll som samordnare.
- **Holistiskt perspektiv** behöver komma in i all planering och byggnation, inklusive inom mobilitet. Hitta sätt att göra mjuka värden och sådant som traditionellt är svårt att mäta mätbart.

Systemförändringar - ENGAGERANDE MÖTESPLATSER

Systemförändringar - CIRKULÄR RESURSHANTERING

Systemförändringar - AKTIV & DELAD MOBILITET

Mobilitetsalternativ som knyter an till ett större område behöver planeras och utvecklas på statlig och läns/regional nivå (spårbunden annan kollektivtrafik). Staten har en viktig roll i att utveckla och bredda perspektiven i standarder och regelverk.

Kommunen behöver prioritera utveckling av infrastruktur för fotgängare och cyklister och andra aktiva transportmedel. Öka samverkan mellan förvaltningar och ställ krav på fler parametrar redan i planeringsskedet (även vid ombyggnation) så som walkability, ekosystemtjänster, osv.

STAT / REGION

KOMMUNEN

Infrastruktursatsningar för grön och aktiv mobilitet så att gaturummet utformas primärt för människor, inte bilar

Holistiska regelverk som beaktar fler parametrar

Effektivare transporter bidrar till mindre trafik i och kring stadskärnan, vilket ger mer utrymme för människor och aktiviteter som bidrar till hälsa och stadsliv.

För att stadskärnan ska utvecklas med människan i fokus och med plats för naturen måste det skapas mer utrymme för säkra och tillgängliga aktiva transporter. Fler parametrar behöver vägas in i samråd tidigare i stadsplaneringen.

Holistiskt perspektiv i regelverk och planering av infrastruktur

AKTIV & DELAD MOBILITET

Diversifierat utbud av mobilitets-tjänster

Beteendeförändring för minskat bilberoende

Bilskulturen är djupt rotad och det beteendet behöver både utmanas och ersättas med attraktiva alternativ. Det gäller både civilsamhället, näringsliv och politiken.

Civilsamhället kommer att behöva ändra sina invanda mönster och övergå mer till delning av fordon genom pooler och användandet av olika tjänster för att förflytta sig.

Mobilitetshubbar kommer inte bara att drivas i kommunens regi utan mest troligt även bostad- och verksamhetsnära och på strategiskt smarta platser genom fastighetsägare.

Många av de nya alternativen kommer troligen att drivas av fristående mobilitetsoperatörer som är upphandlade av regionen och kommunen och har tillstånd att erbjuda sina tjänster till allmänheten.

Breda utbudet av delad mobilitet genom mobilitetshubbar och att öppna upp för (mikro) mobilitetstjänster. Ett viktigt ansvar är att se till att det finns alternativ för alla grupper i samhället. Börja samordna sina transporter.

För kunna nyttja blandade transportmodaliteter effektivt och med god användarupplevelse behövs enade bakomliggande system för planering (både varu- och persontransporter), betalning osv.

CIVIL-SAMHÄLLE

FASTIGHETS-ÄGARE

MOBILITETS-OPERATÖRER

KOMMUNEN

SYSTEM-LEVERANTÖRER

REGIONEN

Ansvarar för kollektivtrafik tillsammans med kollektivtrafikbolag. Driva "hela resan-perspektivet", beställare av de integrerade bakomliggande systemen för multimodala resor.

Integrerade smarta bakomliggande system för planering, multimodala resor och samordnade transporter

On-demand-tjänster, flexibla alternativ med hög tillgänglighet som tillgodoser individens transportbehov. Mobilitet för alla!

Delad mobilitet genom lokala hubbar som ökar nyttjandegraden på varje fordon och tillgängligheten för individen

Inför begränsningar för bilism

Tillför nya alternativ parallellt, samt driv kampanjer

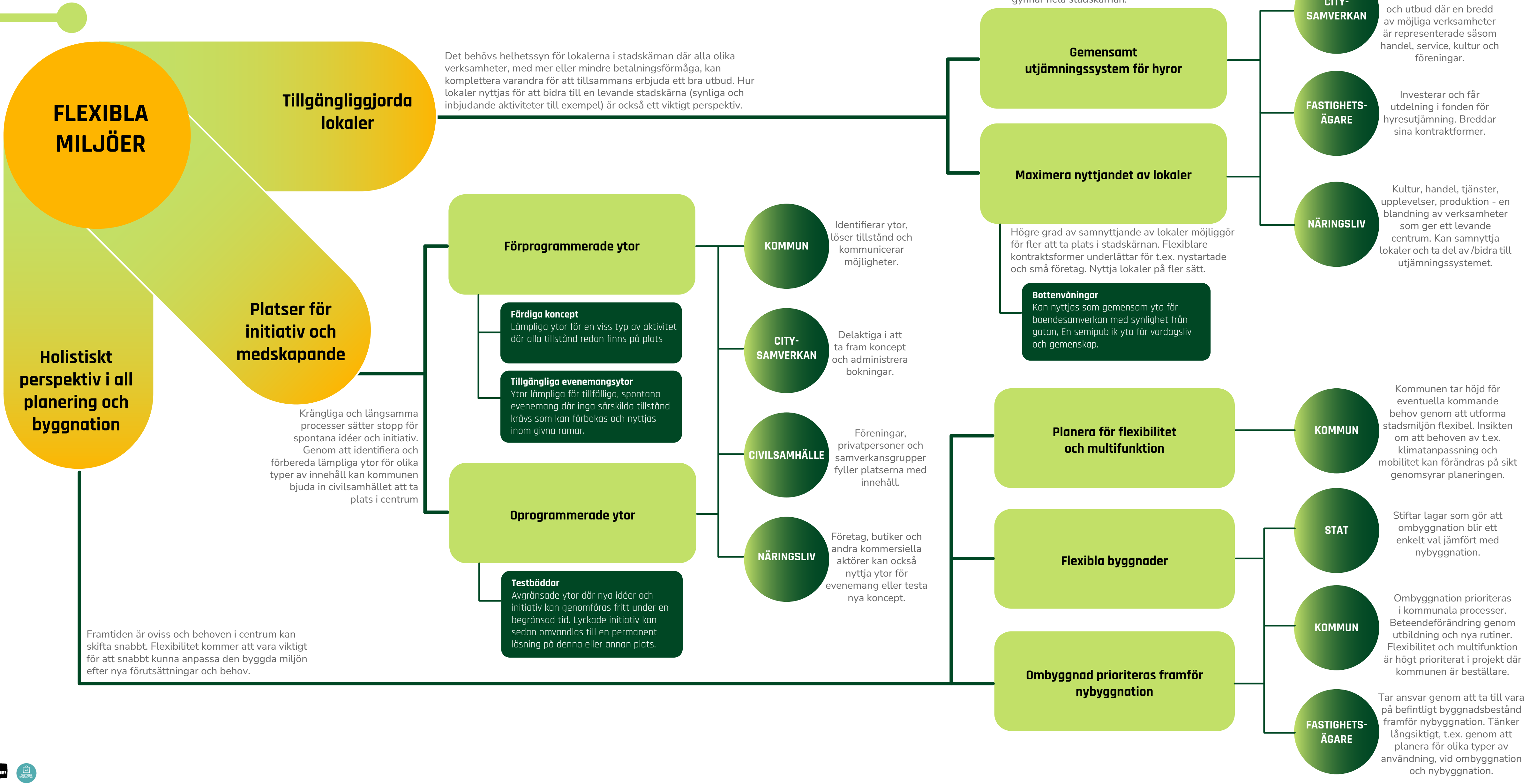
Bilberoendet bland invånare är starkt, dels pga bekvämlighet och vana, men också pga systemet de lever i erbjuder få alternativ. Med nya attraktiva alternativ till bilen, samtidigt som att bilkörande görs mer obekvämt, kommer omställningen att gå lättare.

Handelns generella syn på bilen och parkering vid ingången som enda vägen till hög omsättning behöver utmanas. Det finns en myriad av alternativa lösningar och belägg för att gånggator kan öka handelns omsättning.

Kommunen är de som kan styra omställningen genom att tex införa bilfria zoner, ta bort p-platser, styra om trafik och samtidigt erbjuda (och underlätta för) nya attraktiva alternativ och driva kampanjer som uppmuntrar dem.

Systemförändringar - FLEXIBLA MILJÖER

Principer och första steg

Principer kan fungera som ett verktyg för att underlätta för en mångfald av aktörer att röra sig mot samma mål — en hållbar attraktiv stadskärna.

Olika aktörer har ofta skild syn på vad en hållbar attraktiv stadskärna är, de har olika mognadsgrad och olika förutsättningar att bidra och bana vägen. Men genom att både måla upp en gemensam framtidsbild, som vi har gjort i det här projektet, och etablera principer för hur vi ska leva, verka, utvecklas och fatta beslut i och om stadskärnan, så har vi skapat bättre förutsättningar för att vi ska kunna förflytta oss i en gemensam positiv riktning.

1. Utforma för cirkulära flöden - inget avfall, bara resurser

Skapa synliga system och platser som främjar återbruk, delning och lokal förädling. Stötta samverkan mellan aktörer för att minimera avfall och maximera nyttjande av varje resurs.

2. Utgå från det befintliga & lokala

Synliggör och använd lokala resurser, kultur och entreprenörskap. Ta tillvara på det som redan finns i närområdet - från naturresurser, det byggda och produkter till initiativ och idéer.

3. Skapa engagerande mötesplatser

Utforma tillgängliga platser så att de uppmuntrar till aktivitet, gemenskap och kreativitet. Skapa ytor där invånare och föreningar kan bidra med innehåll och liv.

4. Bygg flexibelt & regenerativt i samverkan med naturen

Utveckla flexibla byggnader och platser som enkelt kan anpassas för framtida behov. Prioritera omvandling av det befintliga framför nybyggnation. Integrera grönska och vatten genom att använda stadens ytor för biologisk mångfald och ekosystemtjänster.

5. Främja människor & miljö i mobiliteten

Gör aktiv, delad och elektrifierad mobilitet till ett enkelt och tillgängligt val i vardagen. Utforma gator och stadsrum så att det prioriteras. Erbjud smarta logistik- och mobilitetstjänster som gör den privata bilen överflödigt i vardagen.

6. Utveckla i samverkan

Basera all utveckling på aktiv dialog och medskapande. Bygg gemensamt ägande och engagemang hos kommun, näringsliv, kulturliv och civilsamhälle. Skapa processer och miljöer som uppmuntrar delaktighet och inkludering.

Var kan vi börja?

Mycket bra görs redan idag, men förändringstakten behöver öka. Genom att fatta beslut som banar väg för hållbar utveckling och börja ta små kliv nu, kan stor förändring åstadkommas på sikt.

Här följer några konkreta handlingar, vägleda av principerna och systemkartorna, där kommunen kan ta initiativ till att komma igång i närtid:

